

ΜΥΚΗΝΑΙ

12 ΕΧΡΩΜΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - ΧΡΥΣΑ ΚΤΕΡΙΣΜΑΤΑ - ΑΓΓΕΙΑ

IxAnap
Chz

M Y K H N A I

P O A O Γ Σ

Πρὶς ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ Σχλίεμαν στὶς Μυκῆνες (1876) λίγοι ἐπίστευαν ὅτι εἶχαν ίστορικὸ περιεχόμενο τὰ δνόματα πού ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁμήρου, πρόβαλαν φωναχτὰ πάνω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ τόπου τούτου : Ἀγαμέμνων, Κλυταιμνήστρα, Αἴγισθος, Ἡλέκτρα, Ὁρέστης. Ναὶ μὲν ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως καὶ ἡ πύλη τῶν Λεόντων ἦταν βαρειὰ σημάδια ὅτι ἔνας μεγάλος πολιτισμὸς εἶχε σταθῆ κάποτε ἐκεῖ ἀπάνω, ἔπειτε δῆμος νὰ γίνουν οἱ ἀνασκαφὲς γιὰ νὰ πάρῃ ἡ μυθικὴ αὐτὴ ἐποχὴ μιὰ θέση στὴν ίστορία ἥ καλύτερα, στὴν προϊστορία. Ἀπὸ τὶς Μυκῆνες δανείστηκε τὸ δῆμος δλόκληρος δ πολιτισμὸς ποὺ ἀνθίσει κυρίως στὴν Πελοπόννησο, στὴ β' φάση τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ, ὁ Μυκηναϊκὸς (1600–1100 π.Χ.).

Στὴν κλασσικὴν δῆμος ἐποχή, στὸν 5ον αἰώνα π.Χ. ἔζοῦσε ἀπὸ τὰ μακρινὰ ἐκεῖνα χρόνια μόνον ὁ μῆνος. "Ἐνας μῆνος στυγνός, γεμάτος ἀμαρτία καὶ φονικό : Ὁ Ἀτρέας ἦταν γυιὸς τοῦ Πέλοπος καὶ τῆς Ἰπποδαμείας, ἐγγονὸς τοῦ Ταντάλου καὶ εἶχε ἀδελφὸ τὸ Θυέστη. Ἡ μανία γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ θρόνου τῶν Μυκηνῶν ἔφερε σὲ διαμάχη τὰ δύο ἀδέλφια. Ὁ Θυέστης ἀμφισβήτει τὴν ἔξουσία καὶ βασιλεύει. Γιὰ ἐκδίκηση, δ Ἀτρέας σκοτώνει τὰ παιδιὰ τοῦ Θυέστη, τὰ μαγειρεύει καὶ τοῦ τὰ προσφέρει σὲ δεῖπνο. Ὁ Θυέστης ἀνύποπτος γεύεται τὸ κρέας τῶν παιδιῶν του. Τότε δ Ἡλιος ἔφριξε καὶ γύρισε ξανάστροφα, ἀπὸ τὴ Δύση στὴν Ἀνατολή. Ἡ κατάρα αὐτὴ βάρυνε πάνω στὰ παιδιὰ τοῦ Ἀτρέα : τὸν Ἀγαμέμνονα, ποὺ τὸν σκότωσε ἥ γυναικα του ἥ Κλυταιμνήστρα καὶ ὁ Αἴγισθος, καὶ τὸν Μενέλαο, ποὺ βασίλευε στὴ Σπάρτη. Ἀμαρτία, φονικὸ καὶ τρέλλα ἔφερε ἐκεῖ πάνω δ δαιμονας τῆς καταστροφῆς. Αὐτὰ ἤξεραν οἱ κλασσικοὶ Ἑλληνες καὶ αὐτὰ ἔψαλαν αἰῶνες ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι τραγικοὶ στὰ σκοτεινὰ δράματά τους.

Οἱ ἀνασκαφὲς ἀποκάλυψαν καὶ μιὰν ἄλλη μορφὴ τοῦ οἴκου τῶν Μυκηνῶν, τὸν ἀμύθητο πλοῦτο.

Κι ἀλήθεια, καμμιὰ περιοχὴ τῆς Ἑλλάδας δὲν τὴν ἔχαρακεήριζε στὰ κλασσικὰ χρόνια ἥ προτίμηση στὸ χρυσάφι, γιὰ δημόσια ἥ ἰδιωτικὴ χρήση, ὅπως παλαιότερα, στὸν 16ον καὶ 15ον αἰώνα π.Χ., τὶς Μυκῆνες. Δὲν είπαν ἀδικα πολύχρυση τὴν πολιτεία αὐτῇ, ποὺ δρούνεται στὴν τραχιὰν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ.

Οἱ κληρονομικοὶ βασιλιάδες, οἱ Ἀτρεΐδες, ποὺ κυβερνοῦσαν ἀπόλυτοι κυρίαρχοι ἐκεῖ πάνω, εἶχαν, φαίνεται, συγκεντρώσει κοντὰ στὴν ἔξουσία καὶ ἀπειρο πλοῦτο. Θέλησαν οἱ ποιητὲς νὰ ἐκφράσουν κυρίως τὴν καθαρὰ ἐλληνικὴν ἀντίληψη ὅτι δ πολὺς πλοῦτος φέρνει τὴν «ὑβριν» ὑπεροψία καὶ σὰν συνέπεια της, τὴν καταστροφή.

Τὸν πλοῦτον αὐτὸν τὸν μαρτυροῦν τὰ ἄφθονα χρυσᾶ κτερίσματα, μάσκες, ποτήρια, σπαθιά, κοσμήματα ἀκόμη καὶ σκαλιστὲς σφραγῖδες ἀπὸ πολύτιμες πέτρες ποὺ βρέθηκαν στοὺς κάθετους τάφους τῆς Ἀκρόπολης τῶν Μυκηνῶν ἥ στοὺς θολωτούς, κάτω ἀπ' αὐτήν. Ἡταν συνήθεια καὶ σ' ἄλλους τόπους τῆς Πελοποννήσου ποὺ δέχτηκαν τὸν μυκηναϊκὸ πολιτισμό, νὰ θάψουν δίπλα στοὺς νεκροὺς βασιλιάδες καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ πολύτιμα χρυσᾶ τους. "Ετσι, στὸν τάφο τὸν λεγόμενο τοῦ Βαφιοῦ, (ἀπὸ τὸ χωρὶς τῆς Λακωνικῆς) δπου δ Χρῆστος Τσούντας βρῆκε τὰ δύο γνωστὰ δλόχρυσα ποτήρια (Νο. IV). Σώζονται τόσο λαμπερὰ καὶ δλοκάθυρα, ὡστε τὴ χαρά του τὴν ἐκδήλωσε δ ἔξαιρετος σοφὸς πίνοντας κρασὶ ἀπ' αὐτά. Ξεχωρίζουν τὰ ποτήρια αὐτὰ πρὸ πάντων μὲ τὶς ἔξοχες ἀνάγλυφες διακοσμήσεις, ποὺ διήγησή τους στρέφεται στὸ ἴδιο θέμα : τὸ κυνήγι τῶν ἄγριων ταύρων.

Στὸ ἔνα ποτήρι, ἔνας ταῦρος ἔχει πιαστεῖ στὸ δίχτυ-ἐνέδρα, ποὺ τοῦ ἔχει στήσει δ κυνηγός. "Αδικα πασχίζει νὰ ξεφύγῃ ἔξω, πηδώντας μανιακά. Δεύτερος ταῦρος, μ' ἔνα δρμητικὸ πήδημα σηκώνει μὲ τὰ κέρατά του ἔναν ἄνδρα, ἀφοῦ ἔχει ρίξει ἄλλον κατὰ γῆς. Στὴ διήγησή τούτη κυριαρχεῖ ἥ μάχη, ἥ δρμητικὴ κίνηση.

Στὸ ὅλο ποτήρι ἥ σκηνὴ εἶναι ἥρεμη, εἰδυλλιακή. "Ἐνα ζευγάρι ταύρων ποὺ ἔχουν ἔξημερωθεῖ, βαδίζει μὲ τρυφερὴν ἔξαρτηση. "Ἐνας ἀνδρας, ντυμένος μὲ τὸ περίζωμα, κρατάει δεμένον ἀπὸ τὸ πόδι ἔναν ἔξημερωμένο ταῦρο.

Τὸν κλασσικὸν Ἑλληνα, τὸν ἀνθρωποκεντρικό, θὰ τὸν ξάφνιαξε ἥ τοποθέτηση αὐτὴ τῆς ἀφήγησης μέσα στὸ τοπεῖο. Ὁ καλλιτέχνης δὲν παράστησε μόνο δέντρα, ἐλιές καὶ φοινικόδεντρα, ἀλλὰ τὰ ἔκανε νὰ μετέχουν κάπως καὶ στὴ δράση, κινούμενα στὸ ποτήρι μὲ τὴ σκηνὴ τοῦ κυνηγιοῦ, ἀσάλευτα στὴ σκηνὴ τοῦ εἰδυλλίου. Πιὸ πρωτόφαντος εἶναι δ σύνδεσμος τῶν μορφῶν μὲ τὴ γῆ. "Ανδρες καὶ ταῦροι πατοῦν πάνω στὸ χῶμα ποὺ παραστήθηκε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους μὲ τὴ μικρότερη δυνατὴ σχηματοποίηση.

Ποῦ ἔγιναν ἀραγε τὰ ἔργα αὐτά ; Ἡταν δ τεχνίτης, δ τορνευτής, Μυ-

κηναιος, ή παραγγέλθηκαν κάπου άλλου άπό τὸν βασιλιᾶ γιὰ νὰ στολίσουν τὸ τραπέζι τοῦ συμποσίου, ἔμελλε δὲ νὰ τοῦ κρατήσουν συντροφιὰ καὶ στὸν τάφο του;

‘Ως πρὸς αὐτὸν εἶναι σήμερα σύμφωνοι οἱ σοφοί. ‘Ο τεχνίτης δὲν ήταν Μυκηναῖος, ἀλλὰ Κρητικός. Μόνο στὴν Κρήτη ἔχουμε δμοια ὑψη λεξιοτεχνίας, τέτοια διονυσιακὴν ἔξαρσην. Εἶναι λοιπὸν τὰ ποιήρια ἔνα ἀκόμη δεῖγμα τῆς κρητικῆς τέχνης, ποὺ κατέκλυσε τὸν μυκηναϊκὸ πολιτισμὸ καὶ κυριάρχησε ἰδίως στὸν 15ον αἰῶνα π. Χ. Ἡ ἀποδοχὴ αὐτὴ τῆς κρητικῆς τέχνης ἀπὸ τοὺς ἡπειρωτικοὺς Ἑλληνες στὸν αἰῶνα τοῦτον ἔδωσε τὴν μορφή της στὴ μυκηναϊκὴ τέχνη. Τὴν εἶπαν πολλοὶ ἀρνηση τῆς ἐλληνικῆς. Γιατὶ μὲ τὴν μυκηναϊκὴ τέχνη διακόπτεται τὸ μόνιμο γνώρισμα τῆς ἐλληνικῆς, ή τεκτονικὴ σύνθεση, τὸ μέτρο. ‘Υπόλοιπα ἀπὸ τὴν γραμμικὴν αὐτῇ, τὴν διανοημένη σύνθεση, τὴν ἔχουν μερικὰ παλαιότερα ἀγγεῖα τῆς μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς (No. X). Προηγεῖται ἀπὸ τὴν μυκηναϊκὴν ἡ ὑστεροελλαδικὴ καὶ κράτησε πάνω – κάτω ἀπὸ τὸ 2.000 – 1600 π. Χ. καὶ ἔπειτα. Στὴ διακόσμηση τῶν ἀγγείων αὐτῶν δὲν ἔχει ἀκόμη εἰσχωρήσει τὸ φυσικὸ στοιχεῖο, δι πανθεῖσμὸς ἔκεινος τῆς κρητικῆς τέχνης. Μὲ τηφάλια αἴσθηση καὶ λιτότητα ζωγράφισε δι τεχνίτης τὰ λιγοστὰ κοσμήματα ποὺ τὰ ζώνουν.

Μιὰ καλὴ τύχη συντήρησε ἔως τὰ σήμερα κομμάτια ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες ποὺ ἐστόλιζαν τὰ μυκηναϊκὰ παλάτια. ‘Ηταν ἀνεπάντεχα εὐρήματα, γιατὶ πουθενὰ στὰ διμηρικὰ ποιήματα, ποὺ ἔδωσαν τόσες περιγραφὲς τοῦ παλιότερου κόσμου, τοῦ μυκηναϊκοῦ, δὲν γίνεται λόγος γιὰ τέτοια διακόσμηση τῶν τοίχων. Εἶναι ἔξι ἄλλου σχεδὸν μοναδικές, γιατὶ χάσαμε ἐντελῶς τὴν ξακουσμένη κλασσικὴ ζωγραφική, τὰ ἔργα τοῦ Παρρασίου, τοῦ Ζεῦξιδος, τοῦ Ἀπελλοῦ.

Λιγοστὰ εἶναι τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες τοῦ παλατιοῦ τῶν Μυκηνῶν, ποὺ ἔνα μέρος του κύλισε στὴ χαράδρα. Ἡ ζωφόρος τῶν ἵππεων ποὺ κατορθώθηκε νὰ ἀνασυγχροτηθῇ (No. VI), δὲν διαφέρει, ὡς πρὸς τὴν τεχνική, ἀπὸ τὶς ζωγραφιὲς τῶν ἄλλων παλατιῶν τῆς κρητομυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἀξιοπρόσεχτο εἶναι δτὶ τὰ ἄλογα καὶ οἱ μορφὲς δὲν πατοῦν στὸ Ἰδιο ἐπίπεδο· ἄλλες βρίσκονται χαμηλότερα, ἄλλες ψηλότερα. Τοῦτο θὰ τὸ πετύχῃ πάλι, πολὺ ἀργότερα, στὴν πρώτην κλασσικὴν ἐποχήν, δι μεγάλος ζωγράφος Πολύγνωτος. Οἱ ἀνδρες παρασταίνονται μὲ βαθύχρωμη σάρκα, μὲ τὴν δποίαν εἶναι δμορφα συνταιριασμένο τὸ λευκὸ τοῦ χιτῶνος. Τὸ συμβατικὸ λευκὸ χρῶμα τοῦ ματιοῦ εἶναι καλὴ ἔμπνευση τοῦ ζωγράφου γιὰ νὰ τὸ ἔξαρῃ καλύτερα ἀπὸ τὸ προφυρὸ χρῶμα τοῦ προσώπου. Οἱ παριστανόμενοι εἶναι πιθανώτατα Ἰπποκόμοι ποὺ ἐτοιμάζονται νὰ ζέψουν τὰ ἄλογα στὰ ἅρματα. Ἀπάνω τους θὰ διεβοῦν

οἱ ἴπποτες, οἱ ἀρχηγοὶ καὶ θὰ τραβήξουν γιὰ τὴ μάχη. Οἱ περιγραφὲς στὴν ‘Ιλιάδα, ποὺ γράφηκε αἰῶνες δργότερα, κατάγονται ἀπὸ διηγήσεις γιὰ τέτοιες μάχες, δπον οἱ εύγενεις κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ ἅρματα, ἀλληλοβρέζονται πρῶτα καὶ ὑστερα πολεμοῦν.

Τὴν τέχνη τῆς τοιχογραφίας στὴν κρητομυκηναϊκὴν ἐποχὴ μᾶς τὴ γνωρίζουν καλύτερα. ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες τῆς Κρήτης, οἱ τοιχογραφίες τοῦ παλατιοῦ τῆς Τίρυνθος. Εἶναι τὸ καλύτερα διατηρημένο τῆς ἡπειρωτικῆς Ἐλλάδας. Τὸ σχέδιό του, μὲ τὰ μνημειώδη πρόπυλα, μὲ τὸ μεγάλο μέγαρο – τὸ κυρίως βασιλικὸ Ἀνάκτορο, – μὲ τὸ ἄλλο, τὸ μικρότερο μέγαρο τῶν γυναικῶν, μὲ τὸ δωμάτιο τοῦ λουτροῦ, μὲ τὰ ἔξαρτημένα κτίρια, μὲ τὰ κυκλώπεια τείχη, τέλος μὲ τὶς ξακουσμένες ὑπόγειες σήραγγες, ἔχει ἐνότητα. Τὰ ἐπὶ μέρους εἶναι ὑποταγμένα στὸ κυρίαρχο, τὸ κεντρικὸ μέγαρο. Ἀπὸ τὸ παλάτι τῆς Τίρυνθος σώμηκαν τὰ σπουδαιότερα ὑπόλοιπα μυκηναϊκῶν τοιχογραφιῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἐλλάδος.

Στὴ λίγο παλαιότερη ἐποχὴ τοῦ παλατιοῦ, ἀνήκει ἔνα ὑπόλοιπο ἀπὸ τοιχογραφία μὲ παράσταση δύο νέων δορυφόρων (No. V). Φοροῦν τὸν κοντὸ χειριδωτὸ χιτῶνα, τὸν συνειθισμένο στὴν ἡπειρωτικὴν Ἐλλάδα καὶ ἀγνωστὸ στὴν Κρήτη. Μὲ τὸ ἀνοιχτὸ κίτρινο χρῶμα του συνταιριάζεται ὅμορφα ἡ μαύρη παρυφή. Τὸ Ἰδιο χρῶμα ξαναγυρίζει στὰ μαλλιά, στὸ φρύδι, στὸ περιγραμμα τοῦ ματιοῦ. Κίτρινο, μαῦρο καὶ κόκκινο χρῶμα εἶναι μοιρισμένα στὰ δόρατα τῶν νέων μὲ τὸ παλληκαρίσιο τίναγμα τοῦ σώματος πρὸς τὰ πίσω. ‘Υποβλητικὸ προβάλλει τὸ δσπρο τοῦ ματιοῦ ἀπὸ τὸ βαθύχρωμο πρόσωπο, σὰν πραγματικὸ φῶς μέσα στὸ σκοτάδι.

Τὸ κυνήγι, τὸ πιὸ συνειθισμένο θέμα στὶς τοιχογραφίες αὐτές, πρέπει νὰ ἡταν, δπως στὴν Εὐρώπη ἔως τὸν 18ον αἰῶνα, μία συνειθισμένη διασκέδαση τῶν ἀνλικῶν (ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν). Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες αὐτές τὸ θῦμα εἶναι ἀγριόχοιρος (No. I). Παρασταίνεται μετέωρος, προσπαθώντας νὰ ἔφευγῃ μὲν ἔνα πήδημα θανάτου, τὰ σκυλιὰ ποὺ τὸν κυκλώνουν. ‘Ομως, δύο δόρατα εἶναι κιόλας μπηγμένα στὸ κρανίο του, τὸ ἔνα κρατημένο ἀπὸ στιβαρὸ ἀνδρικὸ χέρι. ‘Ἡ μορφὴ αὐτὴ θὰ εἰχε τὸ συμβατικὸ χρῶμα ποὺ συνείθιζαν οἱ ζωγράφοι τῆς ἐποχῆς γιὰ νὰ δηλώσουν τὸ ἀνδρικὸ σῶμα, βαθὺ κόκκινο. Βαθύχρωμος καστανὸς παρασταίνεται, γιὰ νὰ τονισθῇ ἰδιαίτερα, καὶ δι ἀγριόχοιρος, ἐνῶ τὰ σκυλιὰ ἔχουν στὸ δσπρο δέρμα τους χρωματιστὰ ποικίλματα. Κοκκινωπὰ εἶναι καὶ τὰ λουριὰ ποὺ ζώνουν τὸ λαιμό τους. ‘Ολα διαγράφονται δμορφα στὸ γαλάζιο χρῶμα τοῦ βάθους, τὸ γνωστὸ καὶ ἀπὸ κρητικὲς τοιχογραφίες. Σημαντικὸ εἶναι δτὶ μὲ τὴ σχηματική, ἔστω, δήλωση καὶ τῶν δέντρων

πίσω ἀπὸ τὰ ζῶα, συνδέθηκε ἡ σκηνὴ μὲν ἔνα τοπεῖο. Ὅπως στὰ χρυσᾶ ποτήρια τοῦ Βαφιοῦ διαδραματίζεται τὸ γεγονός μέσα στὴ φύση, στὴ μητέρα γῆ.

Μαγικὴ χάρη ἔχει ἔνα ἄλλο θραῦσμα ἀπὸ τὸ ἀνάκτορο τῆς Τίρυνθος (No. II). Μπροστὰ σ' ἔνα ἄλιο γόνο νέος ὑπηρέτης, ντυμένος μὲ τὸν κοντὸν χιτῶνα καὶ τὶς κνημῖδες, συγκρατεῖ ἀπὸ τὸ λουρὶ ἔνα σκυλί. Σοφὸς εἶναι καὶ ἐδῶ τὸ συνταίριασμα τῶν χρωμάτων: πάνω στὴ βαθύχρωμη σάρκα διχτῶνας ἀνοικτοκίτρινος, μὲ παρυφὴ σκουρότερη, γαλάζια τριγυρισμένη ἀπὸ μαῦρες γραμμές. Ἀσπροὶ εἶναι ἡ δριζόντια κάτω παρυφὴ τοῦ χιτῶνος. Τὸ ἵδιο χρῶμα τὸ ξαναπέρνουν οἱ κνημῖδες ποὺς ζώνουν τὰ πόδια. Καὶ ἐδῶ, θαυμαστὴν ἐντύπωση δίνει ἡ ἀντίθεση τοῦ λευκοῦ μὲ τὸ πορφυρὸν στὸ πρόσωπο τοῦ ἀλόγου, ἐνῶ τὸ σκυλὶ τὸ θέλησε διζωγράφος λευκὸν μὲ χρωματιστὲς κηλῖδες. Βαθεῖς καὶ ἀνοιχτοὶ τόνοι πάνω στὸ βαθὺ κυανὸν τοῦ βάθους δίνουν στὴ ζωγραφιὰ μιὰν ἀρμονικὴν ἐναλλαγὴν σοβαρῆς ἀρχοντιᾶς καὶ εὔθυμου τόνου.

Ὅπως στὶς εὐρωπαϊκὲς αὐλὲς ἔτσι καὶ στὴ μακρυνὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπερνῶν μέρος στὰ κυνήγια καὶ οἱ κυρίες. Τὶς βλέπουμε ἀνεβασμένες πάνω στὸ ἄρμα νὰ πηγαίνουν ἵσως σὲ κάποιαν ἔξοχὴ τῆς Ἀργολίδας, κοντὰ στὴ Τίρυνθα (No. XII). Τὸ τοπεῖο πρέπει νὰ ἡταν τότε πολὺ πιὸ δασωμένο ἀπὸ διαστάσεις, ἀν κρίνουμε ἀπὸ τὰ ψηλὰ δέντρα ποὺ ἐφρόντισε νὰ παραστήσῃ, μὲ τὸ δικό του τρόπο, διζωγράφος. Μία ἀπὸ τὶς κυρίες κρατεῖ τὰ ἡνία στέκεται ἐν τούτοις καὶ αὐτὴ ἀλύγιστη, δπως καὶ ἡ ἄλλη. Φοροῦν καὶ οἱ δύο τὸν χειριδωτὸν χιτῶνα καὶ ἔχουν ξεχωριστὰ προσέξει τὴν κόμμωσή τους.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ μίαν ἄλλη μεγάλη τοιχογραφία μὲ παράσταση πομπῆς γυναικῶν εἶναι ἡ γυναικεία μορφὴ ποὺ κρατεῖ τὴν πυξίδα ἀπὸ ἐλεφαντοκόκκαλο (No. XI). Ἀποτελέστηκε ἀπὸ πολλὰ κομμάτια καὶ συμπληρώθηκε μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς ἄλλης γυναικείας μορφῆς ἀπὸ δμοια πομπὴ στὸ ἀνάκτορο τοῦ Κάδμου, στὴ Θήβα. Τὸ φόρεμά της, διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν κλειστὸν χιτῶνα τῶν γυναικῶν τοῦ κυνηγιοῦ, εἶναι ἀνοικτὸ στὸ στῆθος, σύμφωνα μὲ τὴ μόδα τῆς ἐποχῆς, τὴ γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλα μυκηναϊκὰ μνημεῖα. Κάτω ἀπὸ τὴ στενὴ μέση τῆς προβάλλουν οἱ γοφοί, οἱ πλούσιοι φαρμαπαλάδες ἔχουν πολύχρωμα σχέδια, ἡ πλατιὰ ζώνη, γαλάζιον χρῶματος, δπως καὶ τὸ βάθος, εἶναι ξεχωριστὰ τονισμένα· τὸ διακοσμητικὸ θέμα, φολιδες, ἐπαναλαμβάνεται στὸ πάνω καὶ στὸ κάτω τμῆμα τῆς φούστας. Γενναῖο ξεχωρίζει τὸ πορφυρὸν ὑφασμα τοῦ πανωκρυπτοῦ, τριγυρισμένο ἀπὸ τὴν κεντητὴν παρυφήν. Ἡ κόμμωση εἶναι περίτεχνη, γύρω στὸ μέτωπο μία ταινία συγκρατεῖ τὰ μαλλιά. Βόστρυχοι πέφειον ἔως χαμηλά, πλαισιώνοντας τὴν ράχη καὶ τὸ λευκὸ στῆθος. Ἡ πυξίδα ποὺ κρατεῖ

στὰ χέρια της ἡ γυναικα εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ περίτεχνα ἐκεῖνα ἔργα ἀπὸ ἐλεφαντοκόκκαλο, ποὺ ὑπόλοιπά τους βρέθηκαν σὲ τάφους τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς.

Δὲν ξέρουμε τὴ διάταξη τῆς μακρόσυρτης αὐτῆς πομπῆς γυναικῶν στὸν τοῖχο, ἀν ἡταν παρατακτικὰ συνθεμένες ἡ χωρισμένες σὲ δμάδες. Μποροῦμε μόνο νὰ φαντασθοῦμε τὴν ὁμορφιὰ τῶν στολισμένων τοίχων, τὰ ζωηρὰ χρώματα, ἀπὸ τὰ δποῖα θὰ ξεχωρίζαν τὸ λευκὸ χρῶμα τῶν γυμνῶν μερῶν τοῦ σώματος καὶ τὰ βαθύχρωμα φορέματα. Μιὰ παλαιότερη παράδοση πρέπει νὰ εἰχε διαμορφώσει τοὺς ζωγράφους. Ἡδη, τὸ παμπάλαιο ἀνάκτορο τῆς Τίρυνθος, τὸ στρογγυλό, ποὺ ἀνακαλύφθηκε κάτω ἀπὸ τὸ πρῶτο, θὰ εἰχε καὶ αὐτὸ τοιχογραφίες, ἄγνωστο δμως εἶναι δὲν τὰ θέματα ἡταν ἀνθρώπινες μορφὲς ἢ ἀπλῶς διακοσμητικά, γραμμικά. Στὴν ἐποχὴ τοῦ νεωτέρου ἀνακτόρου, βλέπουμε δτι οἱ ζωγράφοι δὲν ἡταν πιὰ ἀπλοὶ διακοσμητές, ἀλλὰ συνέθεταν δλόκληρες παραστάσεις, ἄλλες μὲ ἐπιβλητικὸ μεγαλεῖο, δπως θὰ ἡταν ἡ πομπὴ τῶν γυναικῶν, ἄλλες μὲ κίνηση, δπως στὴ σκηνὴ τοῦ κυνηγιοῦ. Μᾶς δίνουν μιὰ ζωντανὴν εἰκόνα καὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν αὐλικῶν κύκλων, ποὺ είχαν τότε φαίνεται, τὸ προνόμιο νὰ χαίρωνται τὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ πλευρά της. Γιατὶ εἶναι πιθανὸν δτι, οἱ γυναικεῖς μὲ τὶς πυξίδες παράσταιναν τμῆμα μιᾶς πομπῆς ποὺ τιμοῦσε μὲ δῶρα κάποια θεά: ποιὰν ἄλλη ἀπὸ τὴ μεγάλη θεὰ τῆς φύσεως, τὴ γνωστὴ ἀπὸ ἔνα πλήθος μνημεῖα τῆς κρητομυκηναϊκῆς ἐποχῆς; Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχουμε μίαν εἰκόνα τῆς ζωῆς τοῦ παλατιοῦ, ἀφοῦ δι βασιλιᾶς ἡταν τότε δ μέγας ἀρχιερεὺς καὶ οἱ κύριες θρησκευτικὲς τελετὲς γίνονταν στὸ παλάτι.

Μόνον δργότερα, δταν καταστράφηκαν τὰ μυκηναϊκὰ παλάτια, στὴ γεωμετρικὴν ἐποχὴν (ἀπὸ τὸ 1100 π. Χ.), ἀρχισαν νὰ χτίζωνται οἱ πρῶτοι ἔλληνικοὶ ναοὶ στὴν Πελοπόννησο. Μερικοὶ μάλιστα χτίστηκαν πάνω στὰ παλαιότερα παλάτια, δπως τῶν Μυκηνῶν (ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς) καὶ τῆς Τίρυνθος (ναὸς τῆς Ἡρας). Ἀξιοσημείωτο εἶναι δτι καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, θηλυκὲς εἶναι οἱ «νέες» αὐτὲς θεότητες, δπως καὶ ἡ παλιὰ κρητομυκηναϊκὴ μητέρα τῆς φύσεως.

Εἶναι ζήτημα ἀν ἄλλοι τάφοι, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν Φαιραώ, ἔδωσαν τόσα χρυσᾶ ἀντικείμενα δσα οἱ ἔξι ποὺ ἔσκαψεν δ Σχλίεμαν πάνω στὴν Ἀκρόπολη τῶν Μυκηνῶν καὶ μέσα στὸν περίβολο τῆς πύλης τῶν Λεόντων.

Πρέπει νὰ σέβονταν τοὺς θαμένους βασιλιάδες καὶ νὰ τοὺς λάτρευναν σὰν ἀγίους οἱ κατοπινὲς γενεές. Σ' αὐτὸ χρωστοῦμε τὸ δτι οἱ τάφοι διατηρήθηκαν ἀπειραχτοὶ ὥσπου, σιγὰ - σιγά, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ξεχάστηκε τὶ κρύ-

βονταν μέσα σ' αύτούς. Άρχικά δμως, δταν ύστερα ἀπό τὸ 1500 π. Χ. χτίστηκε τὸ μεγάλο τεῖχος μὲ τὴν πύλη τῶν Λεόντων καὶ μεγάλωσε ἡ Ἀκρόπολη, ἔζωσαν τοὺς τάφους μ' ἔνα κυκλικὸ χαμηλὸ χτίσμα καὶ ἔκαναν σπονδεῖς στοὺς νεκροὺς βασιλιάδες, ἔτσι ὥστε τὰ πνεύματά τους νὰ φυλᾶνε τὴν Ἀκρόπολη ποὺ δσο ζοῦσαν τὴν εἶχαν διαφεντέψει.

Μέσα στοὺς τάφους αύτοὺς βρέθηκαν τὰ πολυτιμώτερα ἀντικείμενα τῆς κρητομυκηναϊκῆς τέχνης: σπαθιά, ἐγχειρίδια, ποτήρια ἀπὸ χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Τὰ χρυσᾶ, ποὺ διατήρησαν ὅλη τὴν λάμψη τους, (Νο. IX) στολίζονταν συχνὰ μὲ τὰ συνηθισμένα στὴ μυκηναϊκὴν ἐποχὴ σπειροειδῆ κοσμήματα ποὺ σφυρηλατήθηκαν ἀπὸ μέσα, πάνω στὸ λεπτότατο τοίχωμα τοῦ ἀγγείου. Τὸ σχῆμα τοῦ ποτηριοῦ, ἀρμονικὸ καὶ δροντικό, προδίνει προχωρημένη αἰσθηση. Πολυπλοκώτερη τεχνικὴ ἔχει τὸ ἄλλο, τὸ ἄργυρὸ ποτήρι (Νο. IX). Στολίζεται μὲ χρυσᾶ κεφάλια ἀνδρῶν, βαλμένα μὲ τὴν ἐμπαιστικὴν μέθοδο καὶ μὲ τεχνικὴ τόσο λεπτή, ὥστε δχι ἀδικα τὴν παρέβαλαν μὲ τὴ φειδιακὴν ἐργασία στὴ χρυσελεφάντινη Ἀθηνᾶ Παρθένο. Τὰ κεφάλια, ἔνθετα ἀπὸ χρυσὸν καὶ νίελο παρασταίνουν πωγωνοφόρους ἀνδρες χωρὶς μουστάκι, κατὰ τὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς. Σήμερα, μὲ τὴ μέτρια διατήρηση τοῦ ἀγγείου, μόνο νὰ φαντασθοῦμε μποροῦμε πόση ζωηρότητα ἔδιναν τὰ ἔνθετα μέταλλα πάνω στὴν ἀσημένια ἐπιφάνεια τοῦ ἀγγείου.

Τελειοποιημένη σὲ μεγαλύτερο βαθμό, βλέπουμε τὴν ἐμπαιστικὴν μέθοδο στὰ περίφημα ἐγχειρίδια τῶν Μυκηνῶν. Σ' ἔνα ἀπὸ αὐτὰ παρασταίνεται κυνήγι (Νο. IX). Οἱ λέοντας ἔχει κιόλας σπαράξει ἔνα ζαρκάδι, ἐνῶ ἄλλα φεύγονταν τρομαγμένα. Οἱ μορφὲς ἔχουν σφηνωθεῖ δχι ἀπὸ εὐθείας πάνω στὴ λεπίδα τοῦ ἐγχειριδίου, ἄλλα πάνω σ' ἔνα ξεχωριστὸ χάλκινο ἔλασμα, ποὺ ἔχει στιλβωθῆ καὶ ἔντεθη μέσα στὴ λεπίδα. Πάνω στὸ λαμπερὸ χαλκὸ βάθος ξεχωρίζει τὸ στιλβωμένο ἔλασμα. Τὴν πολύπλοκην αὐτὴν τεχνικὴν μπορεῖ νὰ τὴ διδάχτηκαν οἱ τεχνῖτες ἀπὸ Αἴγυπτιακὰ ἐργα, δὲν ὑπάρχει δμως δμφιβολία δτι Μυκηναῖοι κατεσκεύασαν τὰ ἐγχειρίδια. Εἶναι τὰ ἔξοχα αὐτὰ ἐργα ἐκφράσεις ἐνὸς πολιτισμοῦ προηγμένου, ποὺ ζητοῦσε τὴν ἀφθαστη ἐκλέπτυνση τῆς μορφῆς.

Ἡ ἔξαιρετικὴ ἐπίδοση τῶν Μυκηναίων τεχνιτῶν στὸ νὰ σφυρηλατοῦν τὸ χρυσάφι εὐκόλυνε τὴ διάδοσή του, γιατὶ μὲ μικρὴ ποσότητα μποροῦσαν νὰ φτιάνουν κοσμήματα δλόχρυσα ἢ μόνο ἀπὸ φύλλα χρυσοῦ, ποὺ ἦταν ἐπενδύσεις πυρήνων ἀπὸ ἄλλα μέταλλα. Ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῶν τάφων τῆς Ἀκρόπολεως τῶν Μυκηνῶν (Νο. VIII) συμπεριφέρεται δτι οἱ βασιλιάδες ἢ ἄλλοι ἀρχοντες φοροῦσαν χρυσᾶ πέταλα ἢ ἄλλα κοσμήματα φαμμένα στὰ φορέματά τους.

Συνειθίζονταν μάλιστα, φαίνεται, νὰ σκεπάζουν μὲ χρυσᾶ πέταλα τὴ χρυσῆ λάρνακα ποὺ περιεῖχε τὸν νεκρὸ βασιλιᾶ. Ἡ μεγάλη αἰθουσα τοῦ παλατιοῦ, δπου ἔξεθεταν τὸ σκήνωμά του γιὰ προσκύνημα, πρέπει νὰ ἀστραφτε ἀπὸ τὶς ἀνταύγειες τῶν χρυσῶν κοσμημάτων, τῶν διαδημάτων ποὺ στεφάνωνταν τὸ κεφάλι του καὶ τῆς χρυσῆς προσωπίδας, ποὺ σκέπαζε τὸ παραμορφωμένο πρόσωπό του.

Πόσο ὠραίες καρφίτσες – περόνες – ἢ παραμάνες – πόρπες – φοροῦσαν οἱ βασίλισσες καὶ οἱ πριγκήπισσες, τὸ μαρτυροῦν μερικὲς ποὺ βρέθηκαν στοὺς ίδιους αύτοὺς τάφους (Νο. VIII). Στὴν ὠραιότερη παραμάνα (πάνω ἀριστερά), ποὺ βρέθηκε στὸν 3ον τάφο τῆς Ἀκροπόλεως καὶ χρονολογεῖται στὸν 16ον αἰῶνα π. Χ., παρασταίνεται μία θεὰ μὲ ἀνοιχτὰ χέρια. Εἶναι τὰ Θεοφάνεια, ἢ παρουσία τῆς μεγάλης θεᾶς ποὺ σκέπει τὴ ζωή, τὴ φύση καὶ τὸ θάνατο. Ποὺ προστατεύει τὴν ἀνθηση τῶν φυτῶν, τὴν δμοφφιὰ καὶ τὴν εὐκαρπία τῶν γυναικῶν, γιὰ νὰ μὴν μαραθῇ τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Τὸ πλούσιο ὑλικὸ ἀπὸ δακτυλιδόπετρες, προερχόμενο ἀπὸ ὅλα τὰ κέντρα τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸ τὴν ὑψηλὴ στάθμη του. Οἱ πέτρες αὐτὲς ἔχουν κατὰ κανόνα γλυπτὲς παραστάσεις (Νο. VII) χαραγμένες μὲ ἔξαιρετικὴ τέχνη καὶ ἐπίδοση. Πολλῶν εἰδῶν πολύτιμους λίθους χρησιμοποιοῦσαν οἱ γλύπτες αὐτοὶ: δρυκτὸ κρύσταλλο, δχάτη, χαλκηδόνιο, σάρδιο, ίασπι κ. ἀ. Ἀπὸ τὶς σημαντικώτατες παραστάσεις ποὺ στολίζουν τὶς πέτρες αὐτὲς ἔχωριζουν δσες εἰκονίζουν θεοὺς ἢ δαίμονες. Ἄλλες εἶναι παραμένες ἀπὸ τὴ σύγχρονη ζωή, δπως ἢ κάτω ἀριστερὰ (πολεμιστὴς πάνω σὲ ἄρμα) ἢ παρασταίνουν ζῶα. Τὶς δακτυλιδόπετρες αὐτὲς τὶς χρησιμοποιοῦσαν σὰν σφραγῖδες οἱ ἀρχοντες καὶ ἄλλοι προύχοντες τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, γιατὶ καθὼς ἢ γραφὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη διαδοθῆ, δὲν ἔξεφαν οἱ περισσότεροι νὰ ὑπογράφουν. Ἐσφράγιζαν δμως χωρὶς ἄλλο μὲ αὐτὲς καὶ κιβώτια μὲ πολύτιμο περιεχόμενο.

Ποιδ στάθηκε ἡ πηγὴ πλούτου τῶν Μυκηναίων; Τὸ ψηλὸ ἐπίπεδο ζωῆς, δ μυθικὸς πλοῦτος τῶν Μυκηναίων βασιλιάδων, ποὺ καὶ μόνο δ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως θὰ ἔφτανε γιὰ νὰ τὸν μαρτυρήσῃ, δὲν ἐρμηνεύεται μόνο μὲ τὴν καταπίεση τῶν πολλῶν ἀπὸ τοὺς λίγους ἢ μὲ πρόσκαιρες ἐπιχειρήσεις σὲ μακρονὲς πολιτεῖες. Ὑποτέθηκε γι' αὐτὸ δτι κάπου κοντά, στὰ ἀργολικὰ βουνά, πρέπει νὰ βρίσκονταν μέταλλα, ίδιως χαλκός, ποὺ τὴν ἐκμετάλλευσή του τὴν εἶχε τὸ βασιλικὸ γένος τῶν Μυκηνῶν. Καὶ στὴν περίπετωση δμως αὐτῆ, τὸ πλῆθος θὰ δούλευε σκληρὰ γιὰ νὰ πλουταίνουν οἱ δεσπότες του.

Πολὺ ὑστερώτερο ἀπὸ τὰ εὑρήματα τῶν τάφων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν εἶναι τὸ ἀγγεῖο τῶν πολεμιστῶν (Νο III). Βρέθηκε σ' ἔνα σπίτι πάνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ χρονολογεῖται στὸν 12ον αἰῶνα π. Χ.. Εἶχαν τότε ἀρχίσει οἱ μετακινήσεις τῶν βιορείων πληθυσμῶν, που ὅταν ἀφάνιζαν ἀργότερα δλο τὸ μυκηναϊκὸ πολιτισμό. Ἡ ζωὴ τοῦ παλατιοῦ φτωχαίνει, τὸ χρυσάφι, οἱ πολύτιμοι λίθοι σπανίζουν, ἡ ἀρχὴ τοῦ μαρασμοῦ εἶναι δλοφάνερη. Τὴν προσπάθεια τῶν Μυκηναίων νὰ κρατήσουν τοὺς ἔχθρους μακριά, κάνοντας οἱ ἴδιοι εἰσβολὲς σὲ ἔνες χῶρες μαρτυρεῖ ἵσως ἡ παράσταση τοῦ ἀγγείου τούτου. Μιὰ πομπὴ πολεμιστῶν ἔκεινάει, στὴν ἀκρῃ ἀριστερὰ μιὰ γυναίκα ὑψώνει τὸ χέρι τῆς σὲ χαιρετισμὸ ἥ σὲ θρῆνο. Εἶναι πάνοπλοι, φοροῦν τὸν θώρακα πάνω ἀπὸ τὸν κοντὸν χιτῶνα, τὶς κνημίδες γύρω στὰ πόδια, στὸ κεφάλι τὴν περικεφαλαία μὲ τὸ ψηλὸν λοφίο, που δὲν ἡταν ἀπὸ χαλκό, δπως τὰ ὑστερώτερα ἐλληνικὰ κράνη, ἀλλ' ἀπὸ δέρμα. Διακρίνεται σφηνωμένο πάνω ἀπὸ τὸ μέτωπο τοῦ κάθε πολεμιστῆ ἔνα δόντι ἀγριόχοιρου ποὺ φόβιζε τοὺς ἔχθρους. Στὸ ἀριστερὸν χέρι κρατοῦν τὴν ἀσπίδα, στὸ δεξὶ τὸ δόρυ. Εἶναι ἀπὸ τὰ τελευταῖα

ἀξιόλογα ἔργα τῶν Μυκηνῶν· στὰ σύγχρονα ἀγγεῖα κυριαρχεῖ ἡ σχηματικὴ γραμμικὴ διακόσμηση, ἀνάμνηση μόνο τῶν ζωντανῶν δργανισμῶν τῆς γῆς ἥ τῆς θάλασσας, ποὺ μάγευαν τοὺς παλαιότερους ζωγράφους.

Καθὼς ἡ ἔμπνευση στερεύει σιγὰ – σιγά, τὸ σχέδιο εἶναι ξεπνοϊσμένο. Σὲ λίγο καιρὸ τὰ βασιλικὰ γένη τῶν Μυκηνῶν, ρημαγμένα ἀπὸ τὴν ἀμαρτία καὶ ἀπὸ τὸ φονικό, γυμνωμένα ἀπὸ τὰ πλούτη, θὰ σύνσουν. Στὰ παλάτια, ἀφοῦ τὰ κουρσέψουν οἱ βόρειοι ἐπιδρομεῖς, δὲν θὰ κυβερνήσουν πιὰ βασιλάδες. Ἡ νέα ἐποχὴ τοῦ σιδήρου, ἥ γεωμετρική, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1100 πάνω κάτω, εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν ναῶν. Στὸν δωρικὸ ρυθμὸ ποὺ ἀρχίζει νὰ δημιουργεῖται τότε, εἶναι χτισμένοι οἱ ναοὶ ποὺ στήθηκαν στὰ παλάτια τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος. ‘Ο κυκλικὸς περίβολος μὲ τοὺς ἔξι βασιλικοὺς τάφους εἶχε ἀπὸ καιρὸ πιὰ σκεπαστῆ μὲ στρῶμα ἄμμου.

‘Ομως δὲν ζωντανὸς θρῦλος γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ τραγωδία τῶν Ἀτρειδῶν, θὰ θρέψει τὴν φαντασία τῶν Ἀθηναίων τραγικῶν, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλῆ, τοῦ Εὐριπίδη.

ΣΕΜΝΗ ΚΑΡΟΥΖΟΥ

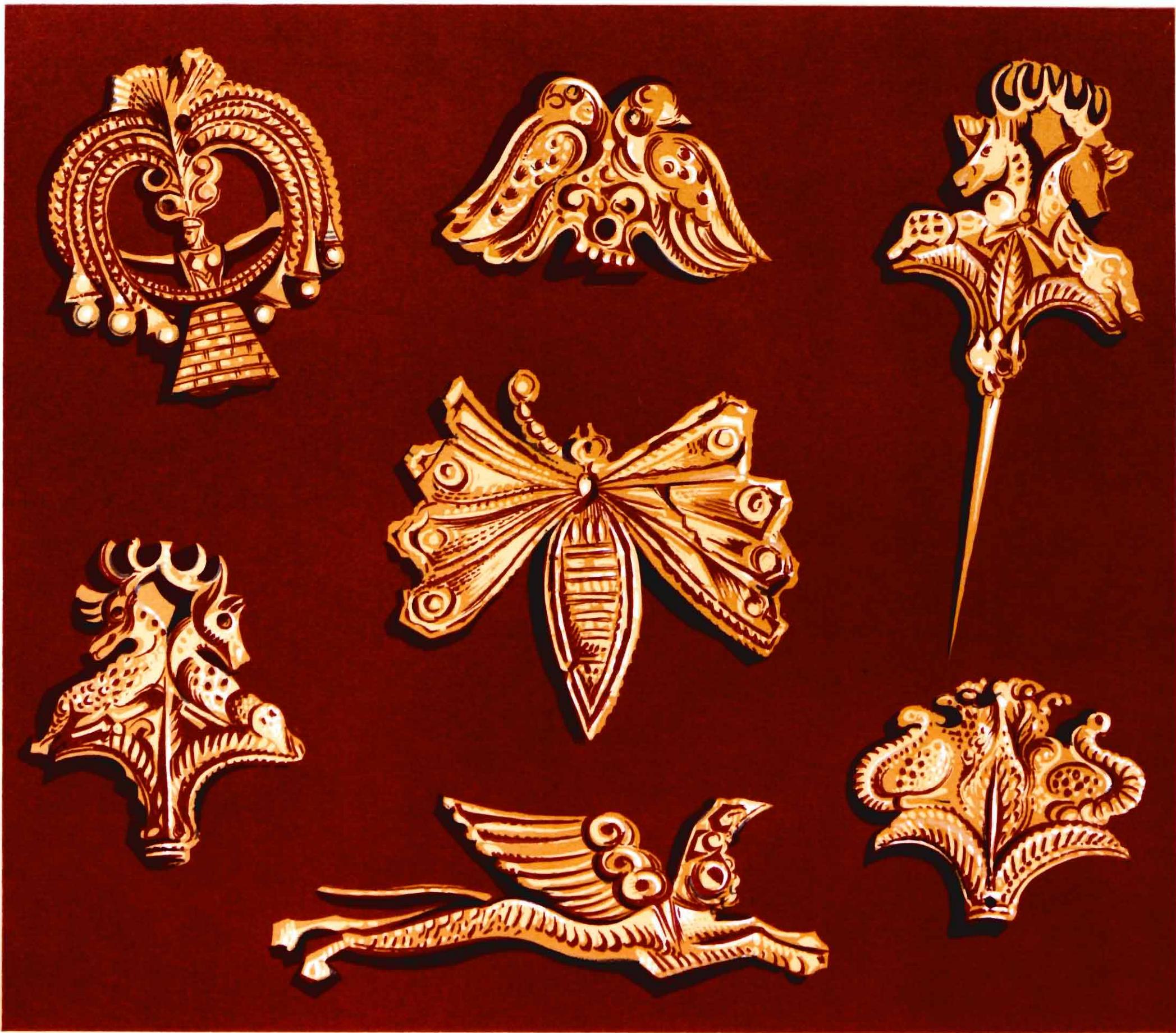

P I N A E E I K O N Ω N
T A B L E D E S P L A N C H E S

L I S T O F P R I N T S
T A F E L D E R A B B I L D U N G E N

I.— «Τὸ κυνῆγι τοῦ κάπρου». Ἀπόσπασμα Τοιχογραφίας Τίρυνθος

“The kill” Fresco. Tiryns

“La chasse au sanglier” Fragment. Fresque de Tirynthe

“Eberjagd” Freskobruchstück. Tiryns

II.— «Ο κυνηγός». Ἀπόσπασμα Τοιχογραφίας Τίρυνθος

“Greyhound on leash” Fresco. Tiryns

“Le chasseur” Fresque de Tirynthe

“Jagdknappe mit Windspiel” Fresko aus Tiryns

III.— «Ἀγγεῖον τῶν πολεμιστῶν». Μυκῆναι

“Vase of the warriors” Mycenae

“Vase de guerriers” Mycènes

“Kriegervase” Mykenae

IV.— «Κυνῆγι ἀγρίων ταύρων». Χρυσᾶ ποτήρια Βαρφειοῦ

Gold cups with scenes of bull-trapping from Vapheio

Coupes d’or de Vaphio

Zwei Goldbecher mit Stierszenen aus Vaphio

V.— «Δορυφόροι». Ἀπόσπασμα Τοιχογραφίας Τίρυνθος

“Two youths with lances” Fresco. Tiryns

“Lanciers” Fresque de Tirynthe. Détail

“Jünglinge mit Lanzen” Fresko. Tiryns

VI.— «Ἴππεῖς». Τμῆμα Τοιχογραφίας Μυκηνῶν

“Horses and hostlers” Fresco of Mycenae

“Chevaux et Chevaliers” Fresque de Mycènes. Fragment

“Reiter” Freskobruchstück. Mykenae

VII.— Μυκηναϊκοὶ Δακτυλιόλιθοι

Pictorial seals of Mycenae

Gemmes de Mycènes

Bildsiegel aus Mykenae

VIII.— Χρυσᾶ κτερίσματα. Τάφοι Ἀκροπόλεως Μυκηνῶν

Ornaments in gold foil. Mycenae

Ornements d’or. Tombeaux de l’Acropole de Mycènes

Schmuck aus Goldblech. Mykenische Schachtgräber

IX.— Χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κτερίσματα τάφων. Ἀκρόπολις Μυκηνῶν

Dagger inlaid with gold, silver bowl and gold cup. Shaft-graves of Mycenae

Ornements d’or et d’argent. Tombeaux de Mycènes

Schwertklinge und Schalen aus den mykenischen Schachtgräbern

X.— Μεσοελλαδικὰ ἀγγεῖα Μυκηνῶν

Vases, Middle-Helladic Period. Mycenae

Vases de l’époque helladique-moyenne de Mycènes

Bemalte Tonkrüge der mittelhelladischen Periode. Mykenae

XI.— «Γυνὴ κιστοφόρος». Ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ Ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος

“Woman holding small ivory casket” Fresco. Tiryns

“Femme portant cassette en ivoire” Fresque de Tirynthe. Détail

“Frau mit Elfenbeinkästchen” Fresko. Tiryns

XII.— «Ἄριν». Ἀπόσπασμα Τοιχογραφίας Τίρυνθος

“Women in chariot” Fresco. Tiryns

“Char” Fresque de Tirynthe

“Wagenfahrt” Freskobruchstück. Tiryns